

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 20.07.2024
Kabul Tarihi / Accepted date	: 10.12.2024
Yayın Tarihi / Date published	: 20.12.2024

Atıf / Citation

Gemberova, S. (2024). Azərbaycan Dili Şivələrində Əlamət Bildirən Sözlər. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*, 8. Cilt, 2. Sayı, 361-376.

AZƏRBAYCAN DİLİ ŞİVƏLƏRİNDƏ ƏLAMƏT BİLDİRƏN SÖZLƏR

Adjectives in the dialects of azerbaijani language

SEVİNC GEMBEROVA ¹

Öz

Məqalədə Azərbaycan ədəbi dilində rast gəlinməyən, ancaq müxtəlif şivələrində istifadə olunan əlamət bildirən sözlər sistemli şəkildə araşdırılmışdır. Azərbaycan dilinin bir çox şivələri monoqrafik yolla kifayət qədər tədqiq olunmuş, dialektoloji lüğətlər, atlaslar tərtib edilmiş, eyni zamanda yeri gəldikcə digər qohum dillər və onların şivələri ilə (Zabitə Teymurlu, Sevinc Qəmbərova, Qalibə Hacıyeva, Əlvan Cəfərov və b.) də müqayisəyə edilmişdir. Ancaq əlamət bildirən sözlər ayrıca olaraq işlənilməmişdir, dərsləklərdə də olduqca yığcam şəkildə (isimlər və feillərdən fərqli olaraq) öz əksini tapmışdır. Bu baxımdan mövzu xüsusi aktualıq kəsb edir və həm ali məktəblərin bakalavriat və magistratura səviyyələrində fənnin tədrisi prosesində istifadə edilə bilər, həm də dilçiliyin türkologiya və dialektologiya sahələrinin tədqiqatçıları üçün faydalı və əhəmiyyətli bir araşdırma rolunu oynaya bilər.

Məqalədə Azərbaycan dili şivələrində işlədilən əlamət bildirən sözlərin mikro və makro arealı da öz əksini tapmışdır. Belə ki, bu sözlərdən bəziləri bir şivədə, bəziləri isə bir neçə şivədə müşahidə edilir.

Sözlər, əsasən, “Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti”(2007), “Qərbi Azərbaycan şivələri lüğəti”(2008) kitablarından seçilmiş, Azərbaycan dili ilə birlikdə oğuz qrupunda olan digər türk ədəbi dillərinə (türk dili, türkmən dili, qaqauz dili) aid olan sözlüklər ilə (“Türkçe Sözlük”, 1998; “Türkmençe-Türkçe Sözlük”, 1995; “Gagauz türkçesinin sözlüğü”1991) müqayisəyə cəlb olunmuş və ortaq olan sözlər müəyyən edilmişdir. Hazırda Azərbaycan ədəbi dilində işləkliyini itirən, müxtəlif şivələrində isə qorunub saxlanılan əlamət bildirən sözlər Kaşğarinin lüğəti, şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələri (“Dədə-Qorqud kitabı”, “Oğuznamə”), klassiklərin dili (İmadəddin Nəsimi) müqayisə edilmiş və həmin mənbələrdə işlədilən nümunələr məqalədə öz əksini tapmışdır.

Anahtar Kelimələr: Azərbaycan, Şivə, Söz, Əlamət

¹ Ögretim Görevlisi, Hazar Üniversitesi, Bakü/Azerbaycan.

el-mek: sevinc.gemberova@mail.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2673-5051>

Abstract

In the article, the adjectives that are not encountered in the literary Azerbaijani, but used in various dialects were systematically researched. Several Azerbaijani dialects have been sufficiently researched via monographs, their dialectological dictionaries and atlases have been prepared, they have also been compared with relative languages and their dialects (Zabita Teymurlu, Sevinc Gambarova, Galiba Hajiyeva, Elvan Jafarov etc.). However, adjectives have not been specifically investigated and have been mentioned quite briefly (contrary to nouns and verbs) in textbooks. From this point of view, the topic is of particular relevance and can both be used in the teaching process at bachelor's and master's levels and act as an important source for the researchers in the fields of Turkology and dialectology.

The micro and macro areas of the adjectives used in the Azerbaijani dialects were also mentioned in the article. Some of these words are observed in only one dialect, while others are found in several dialects. The words were mainly selected from the books "Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti" [The Dialectological Dictionary of Azerbaijani] (2007), "Qərbi Azərbaycan şivələri lüğəti" [Western Azerbaijani Dialects Dictionary] (2008), were compared with the dictionaries of other literary Turkic languages in the Oghuz group ("Türkçe Sözlük" [The Turkish Dictionary], 1998; "Türkmençe-Türkçe Sözlük" [The Turkmen-Turkish Dictionary], 1995; "Gagauz Türkçesinin Sözlüğü" [The Dictionary of the Gagauz Turkish], 1991) in addition to the Azerbaijani ones and the common words were detected. The adjectives that have lost their functionality in the literary Azerbaijani, but are preserved in various dialects were compared with Kashghari's dictionary, samples of the oral folklore ("Dede Korkut's Book", "Oguzname"), the language of the classics (Imadaddin Nasimi) and the samples extracted from those sources are mentioned in the article.

Keywords: Azerbaijan, Dialect, Word, Adjective

1. Giriş

Əlamət və keyfiyyət bildirən sözlər adlardan kəmiyyətə seçilsə də, leksik-semantik və funksional üslubi baxımdan dildə xüsusi mövqeyə malikdir. Bu tip sözlər dildə sabit qalmır, dillərin inkişafı prosesində qohum və yad dillərlə əlaqələr nəticəsində dəyişilir, yeni leksik vahidlər meydana çıxır. Qədim türk dilləri ilə müqayisədə müasir türk dillərinin lüğət tərkibində əlamət və keyfiyyət bildirən sözlər çoxluq təşkil edir. Orxon və Yenisey abidələrində işlənən əlamət və keyfiyyət bildirən sözlərin əksər hissəsi (ağır, uzun, yoğun, yaşıl, boz, aç "ac", tüz, kiçig, kışğa "qısa", kalın, uluğ, yımşak, kara, kök, ak, sarığ və s.) Azərbaycan dilində və şivələrində işlənməkdədir. Sonrakı inkişaf prosesində qədim dövrdən fərqli olaraq, mürəkkəb quruluşlu çox sayda leksik vahidlər işləklilik qazanmışdır (Qəmbərli, 2021: 82).

Türk dillərində, o cümlədən qədim türk yazısı abidələrinin dilində sifəti digər nitq hissələrindən xüsusi morfoloji əlamətlər yoxdur. Türkoloji ədəbiyyatda adlar adı altında birləşdirilən dörd nitq hissəsi (isim, sifət, say, əvəzlik) morfoloji baxımdan kifayət qədər diferensiaslaşmadığı üçün sintaktik təhlil olmadan bu və ya digər sözün hansı nitq hissəsinə aid olduğunu müəyyənləşdirmək çətindir (Rəcəbli, 2006:476). İsimlərlə, həmçinin zərflərlə çoxlu ümumi cəhətləri olduğuna və özünəməxsus formal əlamətlərinin az olmasına görə çox vaxt bu kateqoriyanın müstəqil bir nitq hissəsi kimi varlığı şübhə altına alınmış, onu müstəqil bir nitq hissəsi kimi tanımaqda tərəddüd etmişlər. Bir çox türkoloqlar isimlə sifəti bir-birindən ayırmağın qeyri-mümkün olduğunu iddia edərək, onları bir yerdə, birlikdə xarakterizə etməyə çalışmışlar (Zeynalov, 2008: 120-121).

Azərbaycan dili dialekt leksikasının mühüm bir hissəsini qədim türk leksik qatı təşkil edir. Dialekt leksikasının bu təbəqəsinə daxil olan sözlər inkişaf nəticəsində müəyyən dəyişikliklərə uğramışdır. Həmin dəyişikliklərin xarakterindən asılı olaraq dialekt leksikasının qədim türk qatına aid olan sözlər üç qrupa ayrılır: 1) İlkin mənasını və fonetik tərkibini saxlayan

sözlər; 2) İlkin mənasını saxlamaqla fonetik dəyişikliyə uğrayan sözlər; 3) İlkin mənasına yaxın olan sözlər (Əzizov, 2016: 319).

Hələ ümumtürk abidələrində rast gəlinəni kimi (taluy-dəniz və s.), ədəbi dil ilə müqayisədə çox az faiz olsa belə, türk dillərinin şivələrində də alınma leksikaya rast gəlinir. Bu hal, əsasən, ad bildirən sözlər arasında müşahidə edilir. Bu qrupa daxil olan əlamət və keyfiyyət bildirən sözləri də mənşəyinə görə bu şəkildə (milli, alınma) qruplaşdırmaq uyğundur. Eyni zamanda burada təbii bir şəkildə digər türk dilləri və onların şivələri ilə ortaq təşkil edən qədim laylar da üzə çıxır.

Bugünkü türk xalqlarının ədəbi dillərini və ya dialektlərini və eyni zamanda onların tarixi-etnik-genetik köklərinin dərinə öyrənilməsində sayısız-hesabsız leksik vahidlər də mühüm rola malikdirlər və ümumtürk dillərinin leksik bazasına söykənməklə qohum dillərin dialekt və şivələrində müşahidə olunan inteqrasiya hallarını üzə çıxarmaq mümkündür (Hüseynova, 2020: 484). Əlamət və keyfiyyət bildirən türk mənşəli ortaq sözlər cərgəsindən *dənsiz*, *xırsız* sözlərini nümunə göstərə bilərik. Bu sözlər hər iki dildə, yəni türk və Azərbaycan dillərində yaxın mənalı söz kimi qeydə alınıb. Azərbaycan dili dialektlərində və türk ədəbi dilində ortaq işlənən bəzi əlamət və keyfiyyət bildirən sözlər Azərbaycan ədəbi dilində fərqli mənə ifadə edə bilər. Məsələn, Azərbaycan dilinin Qazax dialektində təsadüf etdiyimiz alçax sözü “sadə” mənasında işlənən keyfiyyət bildirən sifətdir. Bu sifət türk ədəbi dilində də eyni mənada işlənir. Lakin Azərbaycan ədəbi dilində bu söz fərqli mənalar ifadə edir (Teymurlu, 2020: 76-77).

Dialekt və şivələrimizdə alınma sözlərin işlədilməsi də ədəbi dildən bir sıra cəhətlərdən fərqlənir. Qafqaz-iber dillərindən alınan sözlər dialekt və şivələrimizdə daha qabarıq özünü göstərir. Ərəb, fars və rus dillərindən alınan sözlər dialekt və şivələrimizdə ədəbi dilə nisbətən daha çox dəyişikliyə məruz qalır (Şirəliyev, 2008: 317). “Hər bir alınma söz ya alınma prosesində, ya da ondan sonra müəyyən semantik dəyişikliklərə məruz qalır. Sözlərdə semantik dəyişikliklər dünyanın bütün dillərində baş verir. Bu hadisə dilin inkişaf prosesi ilə bağlıdır...Dünya dillərində baş verən semantik hadisələr ən çox mənə daralması, mənə genişlənməsi, mənada ümumiləşmə və ya konkretləşmə, metafora və metonimiya əsasında mənənin keçirilməsi, müsbət mənə qazanılması, mənfi mənə kəsb etməsi və s. kimi təsnif edilir (Tahirov, 2004: 50)”.

2. Əsas hissə

Azərbaycan dilinin şivələrində (şimal-şərq, cənub və qərb ləhcəsi) istifadə olunan bir sıra sifətlərə, digər əsərlərdə (folklor nümunələri, klassik ədəbiyyat) istifadəsinə nəzər yetirək. Qeyd edək ki, bu sözlər ədəbi dildə işlədilməsi müşahidə olunmur. Məhərrəm Məmmədli qeyd etmişdir ki, şivələrdə işlənən sifətlər ədəbi dildən daha çox leksik cəhətdən fərqlənir. Ədəbi dildə işlənən sifətlərdən əlavə, şivələrdə özünəməxsus sifətlər də geniş yayılmışdır (Məmmədli, 2019: 202).

Abdal (Kürdəmir, Şahbuz)-bilikli, bilici. Məs.: -Abdal, yəni biləndə adam (Şahbuz) və s. xaçmaz, Salyanda bu söz *yetim* mənasında işlədilir. Məs.: -Səni görüm abdal qalasan (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 11). Bu söz türk dilində bir neçə mənada (qədim zamanlarda səyahət edən bəzi dərvişlərə verilən ad; dilənçi kimi geyinən, üst-başı pərişan kimsə və s.) işlədilir. Məs.: -Dağ yürümezse abdal yürür; Abdala “kar yağıyor” demişler, “titremeye hazırım” demiş (atalar sözü) (Türkçe Sözlük, 1, A-J, 1998: 3).

Adar-madar (Cəbrayıl)-yeganə, tək, bircə. Məs.: -Adar-madar bir qoyunum vardı, öldü o da (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 12).

Adamcıl (Şəmkir)-1. İnsan qanına həris olan, vəhşi, adama hücum edən; 2. Arif, qabil, adamtanıyan. Məs.: -Köpəyoğlu İrəmzənoğlu çox adamcıl adam oluf, nə qədər adam öldürüf; - O kişi çox adamcıldı, ağzını açan kimi bilir, nə danışajaxsan (Azərbaycan dilinin dialektoloji

lüğəti, 2007: 12). Çəmbərək şivəsində isə bu “qohumcanlı, dostcanlı (adam)” mənasında işlədilir. Məs.: -Məsmə xala çox adamcıl arvadıydı (Bədəlova, 2023: 8).

Ağacayağ (Salyan)-yüngülxasiyyət. Məs.: -Sadıq ağacayağ adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 13).

Ağbağır (Ağdam, Bərdə, Şuşa, Tərtər)-qorxaq. Məs.: -Əşi, onnan işiniz olmasın, o ağbağırın biridi, onu aparsanız, yolda özünüza əngəl olar (Ağdam) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 14).

Aladağ (Qubadlı)- yarıyanıq (çörək və s.). Məs.: -Bu çörəyi niyə aladağ pişirirsən? (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 18).

Arı (Ağdam, Füzuli, Qazax, Quba, Şahbuz, Şəmkir, Tovuz)-təmiz, saf. Məs.: -Aydan arıyam, sudan duruyam və s. Bakı, Xaçmaz şivələrində isə bu söz *ari* şəklində işlədilir. Məs.: -Aydan ari, sudan duri (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 25, 26). “Dədə Qorqud kitabı”nda bu söz eyni mənada işlədilmişdir. Məs.: -Qalın Oğuz bəgləri arı sudan abdəst aldılar və s. (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 66). “Oğuznamə”nin dilində *arı* sifətindən yaranmış feillərə rast gəlinir. Məs.: -Arğ arınar, ad arınmaz (Oğuznamə, 2006: 35).

Kaşğarının lüğətində bu söz *arığ*: “*arığ nənq=təmiz nəsnə*” şəkilində verilmişdir. Belə ki, həmin dövrdə hələ sözdə səsdüşümü fonetik hadisəsi (eliziya) baş verməmişdir. Lüğətdə “çox təmiz, pak” mənasını ifadə edən *arığ*, “təmizlik” mənasında isə *arığlık* sözləri də qeydə alınmışdır (Kaşğari, I cild, 2006: 133, 199, 205). Söz sonunda ğ samitinin düşməsi türk dillərinin tarixində özünü göstərən bir xüsusiyyətdir: uluğ>ulu, sarığ>sarı, ayığ>ayı, kapiğ>qapı, kamuğ>hamı və s. (Əzizov, 2016: 244).

Nəsiminin qəzəllərində bu sözə *ari* şəklində rast gəlinir. Məs.: Hüsni cəmalə baxmağa ari səfa nəzər gərək, Düşməsin arisiz nəzər ayinənin səfasinə; Güzgüzü ari degildir, çarə qılsın pasinə (Nəsimi, 2004: 52, 53). Türk dilində bu söz saitlərin uzanması [a:ri:] ilə tələffüz olunur və *çılpaq*, *azad*, *müstəqil* mənalarını ifadə eliyir. Məs.: -Bu görüş her türlü edebi şişirmelerden arı bir görüştür (Y.K.Beyatlı) (Türkçe Sözlük, 1, A-J, 1998: 131).

Asma (Cəbrayıl, Qazax, Şəmkir)-saxlamaq üçün dərilib asılmış (meyvə). Məs.: -O asmadan bir nar qopart, yə:x' (Şəmkir). Şahbuz şivəsində bu söz əl-üz dəsmalı asılan yer, asqı mənasında istifadə edilir. Məs.: -Asmada məhrəba olar (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 26). Türk dilində *asma* sözünün ifadə elədiyi mənələrdən biri də “asılmış, asılı” deməkdir. Məs.: -Mahallenin bütün çocukları sıra ile bu asma salıncakta sallanıyordur (R.N.Güntekin) (Türkçe Sözlük, 1, A-J, 1998: 146).

Aznour (Kəlbəcər)-qarınqulu. Məs.: -Möysün çox aznour adamdı, heç nəynən doymur (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 32).

Azman (Bakı, Ordubad)-iri, çox böyük, nəhəng. Məs.: -Bakidə azman öylər tikilir (Bakı); -Atam bir azman keçdi aldı (Ordubad). Qeyd etmək istərdik ki, bu söz digər şivələrdə başqa mənələrdə (qocalmış qoyun, keçdi) da işlədilir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 32). Qaqauz dilində *azman* sözü ədəbi dil səviyyəsində “çox böyük, müəzzəm və üzüm asmasının ən qalın gövdəsi” mənələrində istifadə edilməkdədir (Gagauz türkçesinin sözlüğü, 1991: 25). Türk dilində bu söz *çox inkişaf eləmiş* mənasında da istifadə olunur (Türkçe Sözlük, 1, A-J, 1998: 185).

Badana (Qazax)-işsiz, boş. Məs.: -Badana adam dağa etməz (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 34). Türk dilində *badana* “divarları boyamaq üçün istifadə olunan sulu boya və ya əhəng” mənasını ifadə edir. Məs.: -Bu kahvelerin çoğu beyaz badana duvarlıdır (S.Birsel). Bu sözdən yaranan *badanalı* sözü “boyanmış; ənlük və kirşandan çox istifadə etmiş (qadın)” mənələrində işlədilir. Məs.: - Geniş, perdesiz, kırmızı badanalı bir odanın ta ortasında birinci sınıfı Fransızcadan imtahan ediyorduk (Ö.Seyfettin) (Türkçe Sözlük, 1, A-J, 1998: 190).

Baysağ (Basarkeçər) - 1. səliqəsiz; 2. Bacarıqsız. Məs.: -Baysağ işi başa yetirməz (Bədəlova, 2023: 34).

Baytax (Meğri) – açıq. Məs.: - Divarı da yoxdu, çəpəri də, baytax bağdı (Bədəlova, 2023: 35).

Baytal (Çəmbərək) – 1.təkbaşına, yalnız; 2. sərbəst. Məs.: -Xanım baytal yetif, baytal gəzif (Bədəlova, 2023: 35).

Bedənçərə (Bakı)-çirkin, kifir, eybəcər. Məs.: -Sən burdakı güzgülərə bax, gör adami necə bedənçərə görsədir; -Bedənçərənin biridü (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 46).

Bedləkər (Bakı)- 1.çirkin; 2.natəmiz. Məs.: -Mən Sonanın gəlinün görməmişdim, yaman bedləkərin biridü (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 46).

Bedahat (Cəbrayıl)-çətin, ələcsiz. Məs.: -Bedahat dərdə düşsəz sizi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 45).

Bıldır-bıldır (Ağsu, Kürdəmir, Qazax, Mingəçevir, Tovuz)-gilə-gilə, damcı-damcı. Məs.: -Elə ağlar kın, gözünən bıldır-bıldır tökör yaşı (Qazax) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 54). “Dədə Qorqud kitabı”nda bu söz eyni mənada işlədilmişdir. Məs.: -Oğlan böylə digəc bıldır-bıldır gözünü yaş rəvan oldı və s. (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 47).

Bijəngə (Mingəçevir)-kələkbaz, hiyləgər. Bu söz Ağdam, Bərdə, Şuşada *bijəngənə* formasında işlənir. Məs.: -Bir bijəngənədi ki, o, gəl görəsən (Şuşa) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 55).

Cac (Quba)-1.gödəkboylu; 2.arıq. Məs.: -Cac adam çux da yisə, cac qaladu (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 70).

Cunuk (Quba)-tənbəl.Məs.: -Qalxozumuzda heç cunuk adam yuxdu (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 82).

Cürtüx' (Qazax)-qısa boylu. (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 84). Azərbaycan dilinin Gəncə şivəsində bu söz *cürtdəx'* formasında işlədilir. Məs.: -O cürtdəyə bax hələ.

Cojaxor (Ağdam)-davakar (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 80).

Çədənə (İrəvan, Zəngibasar)-xırda, balaca (göz). Məs.: -Çədənə göz uşaxdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 92).

Çırt (Cəbrayıl)-bək (tütün). Məs.: -Seydəli kişi çırt tərbəki becərir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 100).

Çin (Ağcabədi, Ağdaş, Bakı, Bərdə, Cəbrayıl, Göyçay, Lənkəran, Tərtər, Zərdab)-düz doğru. Məs.: -Yuxum çin çıxdı (Cəbrayıl); -Nənəmin yuxusu çin oldu (Zərdab). Eyni fonetik quruluşa malik olan bu sözün (çin) makroarealı (Kəlbəcər, Bərdə, Yardımlı, Cəlilabad və s.) və ifadə elədiyi mənalar (qoyunun dizi ilə topuğu arasındakı sümük, sıra, cərgə, xalça, gəbə üçün ayrılmış ip, oraq və s.) çox genişdir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 102). Nəsiminin qəzəllərində bu sözə rast gəlinir. Məs.: Eşqini tərək etmək istər könlüm, amma çin degil (Nəsimi, 2004: 59).

Çomur (Cəlilabad)-bulanıq (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 105). Qaqauz dilində “palçıq” mənasını ifadə eliyən *çamur* və “palçıqlı, kirlənmiş” mənalarında *çamurlu* sözləri istifadə edilir (Gagauz türkçesinin sözlüğü, 1991: 51). Türk dilində *çamur* sözünün ifadə elədiyi mənalardan biri “su ilə qarışaraq üst-çaşa bulaşan torpaq, palçıq” deməkdir. Məs.: -Ayakkabılarımızın altındaki kırmızı renkli, arasından kuru otlar fırlanmış çamurun ağırlığını duyar gibi oluyorum (R.H.Karay) (Türkçe Sözlük, 1, A-J, 1998: 433).

Çözərəx' (Ağdam)-çürük. Məs.: -Elə qoz var çözərəy olur, yeməli olmur (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 107).

Daba (Qax, Zaqatala)-barsız (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 109).

Dabannı (Şuşa)-cürətli, ürəkli. Məs.: -Mö:kəm dabannı adam çoxdu (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 109).

Da:ət (Meğri)-iri, böyük, uca. (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 110).

Dağal (Laçın, Ordubad)-inadkar, sözə baxmayan. Bu söz Azərbaycan dilinin digər şivələrində başqa mənalarda da (həyətin, bağın kənarına nazik ağaclardan çəkilən çəpər, gözə düşən çöp və s.) istifadə olunur. Məs.: -O, dağal adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 110).

Dürrü (Tovuz)-məhsuldar, bol məhsullu. Məs.: -Hələlix'də bizim bağdan dürrü bağ yoxdu (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 148). Oğuzların məişətini, ənənələrini, dəyərlərini, dövlət quruluşunu, ailə münasibətlərini və s. "Dədə Qorqud kitabı"nda (Akademik Tofiq Hacıyev dastanının belə adlandırılmasını daha uyğun hesab eliyirdi) bir çox yerlərdə əlamət bildirmək üçün *dürlü* ifadəsi işlədilmişdir: -Ğaibdən dürlü xəbər söylərdi. Sadələşdirilmiş mətndə isə bu sözün müasir dildəki ekvivalenti kimi tərtib edənlər tərəfindən *qəribə* ləkəmi verilmişdir: -Gələcəkdən qəribə xəbərlər söyləyirdi (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 31, 129). Nəsiminin qəzəllərində bu sözə *dürlü* şəklində rast gəlinir. Məs.: Eşqin odu bişirmiş idi dürlü aşlarım (Nəsimi, 2004: 52, 72).

Düm (Oğuz)-həmişə, daima. Məs.: -Düm deyir ki, oxumağa gedəcəyəm (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 147). "Dədə Qorqud kitabı"nda bu sözün əlamətini bildirən söz kimi işlədilmişdir. Məs.: -Qara bağı sarsıldı, düm yürəgi oynadı (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 74). Müasir Azərbaycan dilində *düm* müstəqil söz olaraq işləkliyini itirmiş, sifətin çoxaltma dərəcəsini yaradan hissəcik kimi sözə bitişik şəkildə yazılır: dümağ.

Elmdar (Cəlilabad, İmişli)-bilikli. Məs.: -Mirzə Qulamalı çox elmdardı (İmişli) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 151).

Emil, emin (Lerik, Salyan)-həlim, xoşxasiyyət. Məs.: -Mahirin bir oğlu var, çox emin uşağıdı (Salyan) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 151).

Ervəti (Qazax)-səliqəsiz, başdansovdu. Digər şivələrdə (Ağdam, Bərdə, Gədəbəy, Şuşa) bu sözün *eryəti* formasında işlədilməsinə rast gəlinir. Məs.: -Ervəti iş görürsən, beləmi bəliyellər çağayı? İndidən açılıf tökülör (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 151).

Eryan (Ağdər)-uzun. (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 151).

Evdax (Cəbrayıl)-dolu, bol. Məs.: -Biyil ağacımız almıynan evdaxdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 152).

Ey (Borçalı, Kürdəmir, Qazax)-yaxşı. Məs.: -Mənim kefim eydi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 152). "Dədə Qorqud kitabı"nda *eyü* şəklində *yaxşı* sözü ilə paralel olaraq işlədilmişdir. *Eyü* daha çox zərflilik, *yaxşı* isə təyin mövqeyində çıxış edir. Məs.: -Yanıma, ala baqduğımda qonşuma eyü baqdı; "Bu yaxşı yigitlərin canını sənmi alursın?"-dedi və s. (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 73).

"Oğuznamə"nin dilində *eyü* sözü həm əlamət bildirən söz kimi, həm də isimləşmiş şəkildə istifadə edilir. Məs.: -Ayğır alma, eyü dostunla düşman olursan: yunduna istər, verməzsən; -Aqçan eyüyə ver, yavuz səni görməsün (Oğuznamə, 2006: 28, 25). Bu söz qədim türk dilində *ehdgü* "yaxşı, gözəl" şəklində qeydə alınmışdır (Kaşğari, I cild, 2006: 186). Nəsiminin qəzəllərində bu sözə rast gəlinir. Məs.: Bir eyü ad edin fani cahanda (Nəsimi, 2004: 32). Türk dilində *iyi* formasında "yaxşı, yararlı, uğurlu, uyğun və s." mənalarda istifadə edilir. Məs.: -İyi insan sözünün üstünə gelir (atalar sözü) (Türkçe Sözlük, 1, A-J, 1998: 1126).

Əbdal (Qax)-qanacaqsız, qanmaz. Məs.: -Allah vuran əbdaldı, xayrını, zaralını bilmiy (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 154).

Əblağ (Lənkəran)-ala-bula (at). Məs.: -Bi əblağ atı var onun (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 154).

Əfci I (Basarkeçər, Borçalı, Gədəbəy, Hamamlı, Xocavənd, Qazax, Tovuz)-1.Qadın işinə qarışan kişi (Basarkeçər). Məs.: -Qadınların işinə qarışan kişiyyə əfci de:rix'; 2.Xırdaçı, çürükçü (Borçalı, Gədəbəy, Qazax). Məs.: -Əfci yaramaz sözdər danışer, bekara sözdər danışer (Borçalı); -Yaman əfcisən ha (Qazax). (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 155).

Əfci II (Mingəçevir)-xəbərçi, sözgəzdiren (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 155).

Əfruz (Salyan)-hiyləgər. Məs.: -Əfruz adama qoşulson, başın bəla çəkər (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 155).

Ərdəmli (Ağdam, Culfa, Füzuli, Mingəçevir, Naxçıvan, Ordubad, Şamaxı, Ucar)-güclü, bacarıqlı, qüvvətli. Məs.: -Bu yerlərdə ərdəmli adam çox olub (Şamaxı). Yardımlı şivəsində bu dialektizmin *ərdəmlü* şəklində istifadə edilməsi qeydə alınmışdır. Məs.: -Yaman ərdəmlü adamdu o, tayi tək götürey və s. İmişli, Naxçıvan, Şərur şivələrində bu vahidə əksmənalı olan *ərdəmsiz* sözü də işlədilir. Məs.: -Zəif, gücsüz, bacarıqsız, ərdəmsiz adam deyər: biyişi görmək olmaz (İmişli) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 163).

“Dədə Qorqud kitabı”nda *ərdəmlü* şəklində işlədilmişdir. Məs.: -Çaya çalmalı, çal qaraquş ərdəmlü, qurqurma quşaqlu, qulağı altun kübəli... və s. (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 49).

Əyrimçə (Şərur)-çirkin; əyri. Məs.: -Elə əyrimçə qışdarıva yaraşır (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 168).

Əyyar (Basarkeçər)-bilikli. Məs.: -Babayi əmir ən bö:üx' əyyardı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 168).

Əsrük' (Qazax)-sərxoş (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 165). Qədim türk dilində bu söz *əsrük* şəklində işlədilərək eyni mənanı ifadə etmişdir (Kaşğari, I cild, 2006: 167).

Fəfə (Borçalı, Görənboy)-1.Bacarıqsız, küt, aciz; 2.Sadələvh. Məs.: -Hər sözə allanan adama fəfə deyillər. Başkeçid, Daşkəsən, Gədəbəy, Tovuz şivələrində bu söz fəfix' şəklində istifadə edilir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 169).

Fəhəmsüz (Quba)-yaddaşsız, hafizəsiz. Məs.: -Bunun kimi mən fəhəmsüz adam gürməmişəm. Gədəbəy şivəsində bu vahid fəhimsiz formasında istifadə edilir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 170).

Fəllax (Qarakilsə, Şərur)-zarafatçı. Məs.: -O, bir fəllağ adamdı (Qarakilsə); -Usup çox fəllağ adamdı (Şərur) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 170).

Gapcıl (Borçalı)-söhbətçil. Məs.: -Oruc əmi gapcıl adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 174).

Gedig (Bakı)-kəm, əskik, az. Məs.: -Bı lap ağıldan gedigdü (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 175).

Gəng (Dərbənd)-enli, gen. Məs.: -U qabağı gəng adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 178).

Görkklü (Ağdam)-görkəmli (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 186). “Dədə Qorqud kitabı”nda *görkklü* şəklində işlədilmişdir. Məs.: -Dizin basub oturanda həlal görkklü və s. Sadələşdirilmiş mətnə isə bu sözün müasir ekvivalenti kimi *gözəl* leksemi verilmişdir: -Dizini yerə basıb oturanda qadın gözəldir və s. (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 32, 131).

Görüklü (Şamaxı)-təntənəli, dəbdəbəli. Məs.: -Əhməd bəy görüklü bir toy elədi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 186).

Həni (Füzuli)-danışqan. Məs.: -Ay həni, ta bəsdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 201).

Harım-cırım (Basarkeçər, Qazax)-qənaətsiz. Məs.: -Bunnar yaman harım-cırım tayfadılar (); -Harım-cırım öydə bərəkət olmaz (Qazax) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 195).

Hasalax (Şəki)-balacaboy. Məs.: -Hasalax kişiydi Nəvi dayı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 195).

Hasov (Meğri)-yalançı, gopçu. Məs.: -Ə, o, hasovdu, ona inanma (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 195).

Heyvərə (Qazax)-iri, kök. Məs.: -Bir heyvərə arvad yanımıza gəldi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 198).

Hüt (Qax)-ağılsız. Bakı, Cəbrayıl, Kürdəmir, Qazax, Zaqatal şivələrində isə “ağılsız, yüngülxasiyyət” mənalarını ifadə eliyən *hütdülüm* sözü işlədilir. Məs.: -Salam hütdülüm adamdı (Zaqatala) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 213). Türk dilində eyni fonetik quruluşa malik olan bu söz “Hüt dağı gibi şişmek” deyimində işlədilir. Burada Uhut dağı nəzərdə tutulur. Deyim məcazi olaraq işlədilir, “çox şişmək, qabarmaq” mənasını ifadə edir (Türkçe Sözlük, 1, A-J, 1998: 1015).

Xəfəki (Cəbrayıl)-səssiz-küysüz. Məs.: -Elə xəfəki getdim ki, heş kəs xəbər tutmadı. Azərbaycan dilinin şivələrində (Ağdam, Naxçıvan, Zəngibasar) müxtəlif mənalarda (hava çatışmayan və qaranlıq (ev və s.), bürkü) *xəfə* ismi istifadə edilir. Xəfəki sifətinin xəfə sözündən yaranmasını demək olar (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 218).

Xınız (Kəlbəcər)-paxıl, xəbis. Məs.: -Həsən çox xınız adamdı. Bu söz Göygöl (Xanlar) şivəsində sirsaxlayan mənasında işlədilir. Məs.: - Xınız adam nə desən hesabı içəri verər, axırda da əlinən nə:İsə elər (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 222).

Xınızır (Füzuli, İmişli, Salyan)-varlı. Məs.: -Xınızır adam qırnis olar (Salyan); -O çox xınızır adamdı, onda olan heş kəsdə yoxdu (Füzuli). Bu vahid Borçalı, Laçın, Mingəçevir şivələrində *kobud*, Qax şivəsində *dinsiz* mənasında istifadə edilir. Məs.: -(Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 222).

Xonsa (Kəlbəcər)-fərsiz, bacarıqsız. Məs.: -O da mənim kimi xonsanın biriymiş, təkə çıxıf qavağına, ata bilmiyif (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 227).

İfal (Yardımlı)-utancaq. Məs.: -O, ifal qıza oxşay (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 231).

İsvaha (Qazax, Zaqatala)-səliqəli. Məs.: -Avdılla paltarını isvaha geyinir (Qazax); -Nazlı həmişə isvaha geyinir (Zaqatala) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 238).

İtiqatı (Salyan)-cəld, zirək. Məs.: -Sevil, maşalla, əldən-ayağdan itiqatıdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 239).

İxdiyar (Borçalı)-qoca. Məs.: -Qolxozda mala gedirdim, indi də ixdiyaram, işdiyə bilmirəm və s. Şəki şivəsində bu söz “var-dövlət” mənasını ifadə eliyir. Məs.: -İxdiyarı aşıf-daşiydi, heylə varrılar varyıdı və s. (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 232). Türk dilində *ihdiyər* şəklində işlədilir və “yaşlı, qocalmış (kimsə)” mənasını daşıyır. Məs.: -İhdiyər öksürüyor, öksürdükcə de boğazından çürük bir ses çıkıyor (M.Ş.Esendal). Bu sözdən *ihdiyər etmək* “yaşlandımaq”, *ihdiyər olmaq* “yaşlanmaq” feilləri də yaranmışdır (Türkçe Sözlük, 1, A-J, 1998: 1055).

Kasavad (Kəlbəcər)-bacarıqsız, yarıtmaz. Məs.: -Bir adamı göndə:rix' heyvan bejərməyə, görürsən getdi qıçın qırdı, canavara verdi, ona kasabvad de:rix' (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 243). Qaqauz dilində “kədər, üzüntü” mənasını ifadə eliyən *kasavet* sözü işlədilir (Gagauz türkçesinin sözlüğü, 1991: 137).

Kəpir (Cəbrayıl, Naxçıvan, Şərur, Zaqatala)-məsaməli, tez ovulan. Məs.: -Əv tix'diməyə kəpir daş yaxşısı (Cəbrayıl); -Kəpir daşın üsdünnən gedəndə təpziyir (Naxçıvan) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 250). Türk dilində kəpir “yararsız, məhsuldar olmayan torpaq; yararsız palçıqlı torpaq”mənalərini ifadə edir (Türkçe Sözlük, 2, K-Z, 1998: 1275).

Kəpirri (Zəngilan)-daşlı. Məs.: -Bartaz kəndi çox kəpirri yerdədi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 250).

Kərti (Basarkeçər)-boyat, köhnə. Məs.: -Çörə:miz kərtidi, yeməy olmur (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 252). Türk dilində *kerti* sözü “bayat (çörək, ət)” mənasında da istifadə olunur (Türkçe Sözlük, 2, K-Z, 1998: 1276).

Kintirix'li (Hamamlı)-səliqəsiz, pinti. Məs.: -Yaman kintirix'li adamsağ, özünə fikir vermirsəğ (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 255).

Kovdan (Ordubad)-küt, aciz, bacarıqsız. Məs.: -Keşmişdə kovdan adamlar çox idi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 260).

Küt (Şəki)-çolaq, axsaq. Məs.: -Küt Balının oğlu qutalıf gəlifdi və s. Bakı şivəsində “yorulmaq, əldən düşmək” mənasını ifadə edən *küt getmey* vahidi işlədilir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 270). “Dədə Qorqud kitabında əlamət bildirmək üçün *küt-küt* ifadəsi işlədilmişdir: -Küt-küt buğa solmağa başladı. Sadələşdirilmiş mətndə isə bu sözün müasir dildəki ekvivalenti kimi tərtib edənlər tərəfindən *yavaş-yavaş* leksemi verilmişdir: -Buğa yavaş-yavaş yorulmağa başladı (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 31, 129). Buradan çıxış edərək bu sözü fonetik səs cildini saxlayaraq semantik cəhətdən dəyişən sözlər qrupuna daxil etmək olar. Qeyd etmək istərdik ki, müasir Azərbaycan dilində isə *küt* sözü “iti olmayan” (küt bıçaq) ifadə eliyir. Həm quruluşca mürəkkəb olan *kütbeyin* sözünün tərkib hissələrindən biri kimi, həm də *küt insan* ifadəsində epitet (məcaz) kimi də işlədilir.

Kür (Salyan, Şamaxı)-1.Aciz (Şamaxı); 2.Tənbəl (Salyan). Məs.: -Həsə:n oğlu kürdü (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 268). Azərbaycan dilinin qərb şivələrində bu söz narahət, davaya meyilli insanları xarakterizə etmək üçün də işlədilir. “Dədə Qorqud kitabı”nda bu söz eyni mənada işlədilmişdir. Məs.: -Aydır: “Bəglər bizə bir kür oğul vermiş” (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 72).

Qalaba (Salyan)-böyük. Məs.: -Sən də mə:m kimi qalaba külfət döyürsən ki, dolana bilməyəsən (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 275). “Dədə Qorqud kitabı”nda bu söz eyni mənada işlədilmişdir. Məs.: -Cılasun qoç yigitlərə qalaba ölkə verdi, şalvar, cübbə, çuqa verdi və s. (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 50).

Qalmıx (Meğri)-sırtıq. Məs.: -Bu Xə:l kimi qalmıx gədə heş yerdə yoxdu (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 276).

Qanqaz (Gədəbəy)-otsuz (yer). Məs.: -Qanqaz yerdə, olarda otmu var?! (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 276).

Qərəmət (Cəbrayıl)-bəxtiqara. Məs.: -Sən çox qərəmət adamsan, heş baxdın gətimir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 293).

Qılqısdı (Gədəbəy)-zəif, cansız. Məs.: -Qılqısdı adam nə bajarar daş daşımağı? (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 296).

Qınqılı (Ağbaba)-xırdaca, balaca. Məs.: -Sənin qınqılı boyun var (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 299).

Qıntır (Salyan)-arıq, zəif. Məs.: -Qıntır qoyun süt verməz (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 299).

Lağalağ (Tovuz)-səliqəsiz. Məs.: -Öydə qav-qajax lağalağdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 320).

Lağşək (Salyan)-çolaq, şikəst. Məs.: -O uşağ elə anadangəlmə lağşəkdi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 321).

Lanti (Bakı)-kəbud, yaraşıqsız. Məs.: -Səlimin qərdeşi Kərim lap lantidür (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 323).

Lartan (Kürdəmir)-gen. Məs.: -Şalvar o qədər lartandı ki, əynində durmeyr (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 323).

Lüpbiz (Cəlilabad)-1.Kasıb, yoxsul; 2.Çılpaq. Məs.: -Bi dənə adamı qoymerdılar, soyundırırdılar, elerdilər lüpbiz (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 323).

Mazıt (Borçalı)-kal. Məs.: -Mazıt neyveyi <meyvəni> yeməy olmaz (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 347).

Mırız (Zəngilan)-1.Kinli. Məs.: -Mırız adamnan aram yoxdu; 2.Tənbəl. Məs.: -Mırız kəl kimi nə gözü: döyürsən (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 355).

Müsdər (Cəbrayıl, Meğri, Zəngilan)-1.Şikəst, əlil. Məs.: -Gədə müsdər oldu getdi, əncam olmadı (Zəngilan); 1.Tənbəl (Meğri). Məs.: -Niyə müsdər olərəm, müsdər olsam, üç günüm olar (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 366).

Müsəmbə (Ağdaş, Şəki)-kök. Məs.: -Müsəmbə to:ğun əti çox yeməlidir (Ağdaş) və s. mingəçevir şivəsində *müsəmmə* kimi işlədilir. Məs.: -Bu to:uxlar müsəmmədi və s. (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 366).

Naşarı (Qazax)-həyasız. Məs.: -Naşarı adamı heş kəs isdəməz (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 369).

Neyvənt (Balakən)-çirkin, yaraşıqsız. Məs.: -Lalə neyvənt qızdı. Cənubi Azərbaycan, Gədəbəy, Gəncə, Qazax, Naxçıvan, Oğuz, Ordubad, Şəki şivələrində bu söz *neyvət* şəklində işlədilir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 371).

Nəx'nəx'çi (Qazax, Tovuz)-ziyankar. Məs.: -Nəx'nəx'çi adam heş kimə xeyir verməz (Tovuz) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 371).

Nəkəz (Qazax)-tərs. Məs.: -Nəkəz adam sözə baxmaz (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 372).

Nəslə (Gədəbəy)-tamahkar. Məs.: -Naman belə nəslə adammış o kişi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 374).

Nırdos (Lənkəran)-qaraqabaq. Məs.: -Bi bax, gör nə nırdos adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 374).

Nimicmar (Bakı)-yarımçıq. Məs.: -Senə min kərəm dimişəm ki, nimicmar iş görmə (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 375).

Oğuz (İmişli, Sabirabad)-1.Kəbud, həzəcavab; 2.Lovğa, təkəbbürlü, ədabaz. Məs.: -Bizim Heydar çox oğuz adamdı (Sabirabad); -Oğuzun biridi, heş bilmer, nə oyun çıxarsın (İmişli) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 380).

Oj (Qazax)-tərs. Məs.: -Əhməd oj adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 381).

Otucu (Şəki)-1.Çoxbilən, bilici; 2.Bic. Məs.: -Cəfər çox otucu adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 383).

Ölləş (Qazax)-aciz, əfəl. Məs.: -Mahmud yaman ölləş adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 387).

Parto:ux (Qazax)-səbirsiz. Məs.: -Güllü qarı yaman parto:uğ arvaddı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 394).

Pasaxlı (Başkeçid, Borçalı, Qazax)-çirkli, kirli. Məs.: -Bu oğlan çox pasaxlı oğlandı (Borçalı) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 394). Türk dilində pasaxlı “geyiminə və ya əşyalarının təmizliyinə önəm verməyən” mənalarını ifadə edir (Türkçe Sözlük, 2, K-Z, 1998: 1772).

Pasnaldalı (Cəbrayıl)-kobud. Məs.: -Sənnən yaman pasnaldalı sözdər çıxır (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 394).

Petro: (Qazax, Tovuz)-qanmaz. Məs.: -O petro:nun biridi (Tovuz) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 395).

Pülüx' (Gədəbəy)-kök (heyvan). Məs.: -Bu çox pülüx' heyvandı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 410).

Rıxdım (Yardımlı)-möhkəm, davamlı. Məs.: -Cəhrənin kərişi rıxdım olsun gərəg (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 412).

Rum (Salyan)-çoxbilmiş. Məs.: -Ağazər çox rum adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 413).

Ruma (Bakı)- 1.Təzə; 2.Körpə; 3.Yumşaq. Məs.: -Bir bax, çox ruma ətdü; -Uşağın sümigi rımadı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 413).

Safçillə (Salyan)-sağlam. Məs.: -Xalxın safçillə uşağın apararsan, xəsdələnər (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 414).

Sal (Quba)-tez-tez xəstələnən (adam). Məs.: -Sal adamın işi çətin uladı. Bu vahidə köməkçi feil əlavə edilərək hərəkət bildirən söz kimi də istifadə edilir: Sal ulmağ-tez-tez xəstələnmək. Məs.: -Məsələn, diyədü ki, filankəs həmişə sal uladı. Sal dialektizminin işlənmə arealı genişdir. Digər şivələrdə də həm əlamət bildirən (yüksək (temperatur)-Salyan; hamar, düz-Tovuz), həm də ad bildirən (başdaşı-Qazax; boy-Qazax) söz kimi işlədilir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 416).

Salahlı (Qəbələ)-əlverişli. Məs.: -Kolxozda işləmək salahlıdı. Salyan şivəsində isə bu söz *səliqəli* mənasını ifadə edir. Məs.: - Gördüyü işlərə baxdım, salahlı bənnıya oxşır. (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 417).

Savatdi (Gəncə)-naxışlı (qızıl və gümüş şeylərinə aiddir). Məs.: -Savatdi gümüş qaşıklardı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 421).

Savzavar (Meğri)-bozuntul. Məs.: -Töyix ferməsində bir iri savzavar xuriz var (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 422).

Sayrı (Basarkeçər, Borçalı, Hamamlı, İmişli)-xəstə. Məs.: -Nə sağdı, nə sayrı (Borçalı). Şamaxı şivəsində bu söz “başqa, qeyri, savayı” mənasında istifadə edilir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 422). Nəsiminin qəzəllərində bu sözə rast gəlinir. Məs.: Kim ki, sevdasından oldu sayru şəhla gözlərin; Gərçi süzölmüş gözü eylədi sayru məni (Nəsimi, 2004: 26, 47). Türk dilində sayrı sözü eyni mənanı ifadə edir, bu sözdən yaranan sayrılık “xəstəlik”, sayrılar evi “xəstəxana” sözləri də istifadə edilir (Türkçe Sözlük, 2, K-Z, 1998: 1925).

Qüdsiyyə Məmmədova “Nəsiminin dili və Azərbaycan şivələri” araşdırmasında göstərmişdir ki: “Nəsimi öz əsərlərində türkmənşəli sifətlərdən özünəməxsus üslub çalarları

yaratmaq üçün məharətlə istifadə etmişdir. Məsələn, bəzən bir beyt daxilində müxtəlif mənşəli sifətlərin üslubi imkanlarını daha çox nəzərə çarpdırmışdır: Düşdü Nəsimi eşqinə sayrivi xəstə neyləsin” (Məmmədova, 2004: 46).

Səmiş (Dərbənd)-kök (ən çox mala aid edilir). Məs.: -Gəncəli həmişə mala yaxşı baxadı, həmi malları səmişdü (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 427).). Həmin vahid “Dədə Qorqud kitabı”nda *simüz* şəklində işlədilmişdir. Məs.: -Simüz qoyun, arıq toqlı səni qapıdan kafərlərə vermədim və s. (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 46). “Oğuznamə”nin dilində bu vahid *semiz* şəklində işlədilmişdir. Məs.: -Çün yoldaşın semiz sevməz, sən gir yüyir qarasına, Sonra semiz sana qalur, kimsə girməz arasına (Oğuznamə, 2006: 85).

Türkmən dilində semiz “kök, şişman, arıq olmayan” mənasında işlədilməkdədir (Türkence-Türkçe Sözlük, 1995:569). *Səmiş* Kaşğarının lüğətində “kök, kökəlmiş heyvan” mənasını ifadə eliyən söz kimi qeyd alınmışdır. Lüğətdə bu sözdən yaranan *səmişlik* “köklük” ifadəsi də verilmişdir (Kaşğari, I cild, 2006: 370, 483). Türk dilində *semiz* “şişman; əti, yağı çox olan, kök heyvan” deməkdir. Məs.: -Semiz ve romatizmalı olan bu adama, suya ayağını bile deydirmemiştir (F.R.Atay); -Semizlerin seçin de kalan altı hindiyi...gönderin (B.Felek) (Türkçe Sözlük, 2, K-Z, 1998: 1938).

Sızılı (Gəncə)-naxışlı, güllü (parça).Məs.: -O sızılı çitdən beş arşın maña ver (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 435).

Şahandaz (Salyan)-məğrur, təkəbbürlü. Məs.: -Mə:m bibim şahandaz arvadıydı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 454). Türkmən dilində şahandaz (şahanda:z) “şən, nəşəli, dilavər” mənasında işlədilməkdədir. Bu sözdən yaranan *şahandazlık* (şahanda:zlık) “nəşəlilik, sözü-söhbəti sevmək” sözü də istifadə edilir (Türkence-Türkçe Sözlük, 1995:597).

Şahraz (Qazax)-üzügülər, xoşsifət. Məs.: -Çox şahraz oğlanıydı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 454).

Şaladı (Bakı)-səliqəsiz, pinti. Məs.: -Qız da bu qədər şaladı olar? (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 454).

Şetixanı (Cəbrayıl)-qəşəng, yaraşılıq, gözəl. Məs.: -Çox şetixanı uşaxdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 459).

Şeydalı (Meğri)-forslu, qürurlu. Məs.: -Heydərqulu Ernəzər çahıllarının hamısınan şeydalıdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 460).

Şəlo: (Ağcabədi)-qalın, sıx. Məs.: -Pambıx seyrəlməsə şəlo: olar (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 462).

Şüllə (Goranboy)-uzun. Məs.: -Şüllə adamın ağıl topuğunda olur (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 462).

Tanxalı (Bakı)-varlı, dövlətli. Məs.: -O, çox tanxalı olub əvvəllər (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 480).

Tarxam (Bakı, Salyan)-1.Tərbiyəsiz; 2.Ərköyün. Məs.: -Mən tarxam adam olseydım, atam məi döğərdi. Salyan şivəsində “ərköyün olmaq, tərbiyəsiz olmaq, korlanmaq” mənalarını ifadə eliyən *tarxam olmağ* feili istifadə edilir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 481).

Tarxan (Salyan)-kök. Məs.: -Bi tarxan qoyunım vardı, dünən kəsdim (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 482).

Taşaqqa (Qazax)-lovğa. Məs.: -Bizim Məmməd çox taşaqqa adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 482).

Tenni (Çənbərək)-rütubətli. Məs.: -Bizim ev yaman tennidi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 486). Qaqauz dilində bu söz “sağlam, böyük” mənasında işlədilir (Gagauz türkçesinin sözlüğü, 1991: 241).

Tini (Şamaxı)- nüfuzlu, sözükeçən. Məs.: -Oa heç kəs batammaz, çox tini adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 498).

Tüləx' (Gəncə, Şəmkir, Şuşa)-bic, hiyləgər. Məs.: -Murad yaman tüləx'di (Şəmkir). Ağdam, Gəncə, Şəmkir, Şuşa şivələrində bu söz *zirək, diribaş* mənalarında da istifadə edilir. Məs.: -Çox tüləx' uşaxdı bizim bu Məmişin oğlu (Ağdam) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 498).

Tülən (Şamaxı)-həyasız. Məs.: -Əhməd çox tülən adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 511).

Uxaca (Qazax)-nazik. Məs.: -Biz tərəflərdə qavıği uxaca olan qarpız çoxdu (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 516).

Urvatdı (Laçın, Şuşa)-hörmətli. Məs.: -Əli hamının yanında urvatdıdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 520).

Uydurum (İmişli)-səfeh, ağılsız. Məs.: -Bu gedə uydurumdu, ona baş qoşma və s. *Uydurum* dialektizmi İmişli şivəsində “çayın dərin yeri, burulğan” mənalarını da ifadə eliyir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 521).

Uzunarax (Ağcabədi)-ucaboy, uzun. Məs.: -Həsən uzunarax bir adamdı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 522).

Uzunsal (Qazax)-uzunbədənli, uzun. Məs.: -Uzunsaldı bu cöngə, əti çox olar (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 522).

Üqubətđi (Şuşa)-əzablı, əziyyətli. Məs.: -Bu iş çox üqubətđi işđi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 524).

Ürsüz (Kürdəmir)-həyasız, sırtıq. Məs.: -Ürsüz adamnan dosd olma (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 525).

Üşəncil (Qazax)-ehtiyatlı, qənaətcil. Məs.: -Qazancıl kişinin üşəncil arvadı olar (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 526).

Ütələx' (Basarkeçər)-tələskən. Məs.: -O yaman ütələx' kişidi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 526).

Üzsüz (Şuşa)-utancaq. Məs.: -To:fiq çox üzsüz oğlandı, bir söz də:ndə pul kimi qızarrı (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 528). Qaqauz dilində bu söz “sırtıq” mənasında istifadə edlir (Gagauz türkçesinin sözlüğü, 1991: 252). Türk dilində y səsdüşümü baş vermədiyinə görə bu söz *yüzsüz* şəklində işlənir və “üzü olmayan (həqiqi); utanmaz, arsız (məcazi)” mənalarını ifadə eliyir. Məs.: -Arkasından en yüzsüz tulumbacının ağzından çıkamayacak bir küfür daha... (R.N.Güntekin) (Türkçe Sözlük, 2, K-Z, 1998: 2491).

Varvara (İmişli, Şəmkir, Tovuz)-çoxdanışan, deyingən. Məs.: -Nə varvara arvatdı bu, sər:rətən danışer (İmişli). Şamaxıda eyni mənani ifadə eləmək üçün istifadə olunan *varvarçı* ifadəsi qeydə alınmışdır. Məs.: -Yaman varvarçı adamsan sən (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 530).

Vasvası (Çənbərək, Sabirabad)-çoxdanışan. Məs.: -Hürü qarı vasvasıdı, axşamacan danışır (Sabirabad) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 530).

Vəqah (Quba)-1.İgid, qorxmaz; 2.Cəld, zirək. Məs.: -Biz hindi qucalmuşuğ, vəqah cuvan adamlardu, hələ kimi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 532).

Veysəl (Füzuli, Salyan)-axmaq, gic. Məs.: -Belə veysəl adam görmüsən? Kürdəmir şivəsində bu söz “avara, boş” mənasında da işlədilir. Salyan şivəsində *veysəllayı* formasında istifadə edilərək “avara, işsiz-gücsüz” mənasını ifadə eliyir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 532).

Vələm-vələm (Salyan)-pırtlaşıq, dağınıq <saç>. Məs.: -Başu:n tükü vələm-vələmdi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 533).

Yabban (Çənbərək)-yastı. Məs.: -Otu yabban yığdım, xarab olajax yağış yağsa (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 536).

Yağar (Başkeçid, Borçalı)-yağışlı. Məs.: -Bu ay çox yağar keşdi (Borçalı). Həmin dialektizm Şəmki şivəsində “yara” mənasında istifadə edilir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 536). Türk dilində xalq arasında yağışa *yağar* deyilir. Məs.: -Yüce dağların yağarı, Eridi kalmadı karı (xalq türküsü) (Türkçe Sözlük, 2, K-Z, 1998: 2362).

Yalxoy (Gədəbəy)-nazik, yüngül. Məs.: -Usuf yalxoy geyindiyinə üşüyördü yaman (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 538).

Yalaf-yalaf: yalaf-yalaf yammax (Qazax)-od kimi qızarmaq. Məs.: -Elə gözəl qızdı ki, yanaxları yalaf-yalaf yaner (Qəbələ) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 537). “Dədə Qorqud kitabında *yalab-yalab* ifadəsi işlədilmişdir: -Yalab-yalab yalabıynan incə tonlum! Sadələşdirilmiş mətndə isə bu sözün müasir dildəki ekvivalenti kimi tərtib edənlər tərəfindən *par-par yanan* leksemi verilmişdir: -Par-par yanan, parıldayan incə donlum! (Kitabi-Dədə Qorqud, 1988: 93, 191).

Yağal (Gədəbəy)-qırmızımtraq. Məs.: -Nə yağal yanaxları var qızın, elə bilinnən qızıl güldən irəy alıf (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 539).

Yönnü (Cəbrayıl, Füzuli, İmişli, Mingəçevir, Şəki)-yaxşı. Məs.: -Sən heç yönnü şey ye:rsən ki əmələ:ləsən (Cəbrayıl) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 552). Türk dilində *yönlü* “yönü olan, uyğun” mənasını ifadə eliyir (Türkçe Sözlük, 2, K-Z, 1998: 2467).

Yönsüz (Cənubi Azərbaycan, Füzuli, İmişli, Qəbələ)-pis. Məs.: -Böyün hava yönsüzdü (Qəbələ) (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 552). Türk dilində yönsüz “yönü olmayan, məqsədsiz” mənasında istifadə edilir. Məs.: -O henüz şəkilsiz, yönsüz isteklerinin peşinde başıboş bir hayat sürməkdir (N.Cumalı) (Türkçe Sözlük, 2, K-Z, 1998: 2467).

Zabın (Cəbrayıl)-pis. Məs.: -O sənnən zabın oğlandı:? (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 554). Qaqauz dilində bu söz *zabun* şəklində “zəif” mənasında istifadə edilir (Gagauz türkçesinin sözlüğü, 1991: 262). Türkmən dilində *zabun* (zabu:n) şəklində “1.qəddar, mərhəmətsiz, insafsız; 2.güclü, sağlam” mənalarında işlədilir. Bu sözdən “1.sərt, qatı davranmaq (insan haqqında); 2.qüvvətlənmək, böyümək, artmaq, şiddətlənmək” mənalarını ifadə eliyən *zabunlaş* (zabu:nlaş) sözü də yaranmışdır (Tükmenge-Türkçe Sözlük, 1995:716).

Zelaf (Ordubad)-həyasız, sırtıq. Məs.: -Dursun çox zelaf adamdı. Ordubad şivəsində bu dialektizm feili sifət kimi də istifadə olunaraq hər tərəfi sürtülmüş (aşiq) mənasını ifadə eliyir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 556).

Zəbərdəst (Cəlilabad)-güclü, qüvvətli. Məs.: -Yanıdakı də bu zəbərdəst adameydi (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 556).

Zəlo (Lənkəran)-yandırıcı, isti. Məs.: -Günün lap zəlo vaxdıdu (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 557).

Zıvanı (Şəmki)-sırıqlı. Məs.: -Zıvanı yavaş-yavaş dəvdən tüşör (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 557).

Zıvıx (Borçalı)-uzun. Məs.: -Zıvıx adamın axılı olmor (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007: 557).

3.Nəticə

Azərbaycan dili şivələrinin zəngin və rəngarəng leksikasında əlamət və keyfiyyət bildirmək məqsədi ilə istifadə edilən özünəxas sözlərin xüsusi bir yeri vardır. Bu sözlər, əsasən, türk mənşəlidir, bəzən alınmalara da rast gəlinir. Həmin vahidlərin işlənmə arealı ilə tanış olarkən şahid oluruq ki, onların həm bir neçə şivədə işlədilməsinə, həm bir bölgə ilə məhdudlaşmasına rast gəlinə bilər. Bu sifətlərin müəyyən hissəsi bir çox müasir türk dillərində (əsasən, oğuz qrupuna daxil olan) ədəbi dil səviyyəsində, eyni zamanda onların şivələrində müşahidə edilir. İndiyədək şivələrdə istifadə edilən sifətlər və onlar barədə məlumat dərslik və lüğətlərdə yığcam və pərakəndə şəkildə verilmişdir. Məqalədə isə Azərbaycan dili şivələrində işlədilən əlamət bildirən sözlər barədə olan məlumatlar izlənilmiş, dialektoloji lüğətlərdə əks olunan sözlər sistemli şəkildə bir yerə toplanılmış, eyni zamanda onlar folklor və yazılı ədəbiyyat nümunələri, digər türk dillərinin materialları ilə müqayisəyə cəlb edilmişdir. Hesab edirik ki, araşdırma türk dilləri müstəvisində aparılacaq türkoloji və dialektoloji tədqiqatlar üçün dəyərli material rolunu oynayacaqdır.

Kaynaklar

- Azərbaycan Dilinin Dialektoloji Lüğəti* (2007). Bakı: Şərq-Qərb.
- Bədəlova, A. (2023). *Qərbi Azərbaycan Şivələri Lüğəti*. Ankara: İksad.
- Əzizov, E. (2016). *Azərbaycan Dilinin Tarixi Dialektologiyası: Dialekt Sisteminin Təşəkkülü və İnkişafı*. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı.
- Hüseynova, M. (2020). *Ümumtürk Dilləri Dialekt və Şivələrinin Qarşılıqlı İnteqrasiyası*. Bakı: ADPU-nun Nəşriyyatı.
- Kaşğari, M. (2006). *Divanü Lüğat-it-Türk .C. I*. Bakı: Ozan.
- Kitabi-Dədə Qorqud*. (1988). Yazıçı.Tərtibçilər: Fərhad Zeynalov və Samət Əlizadə, Bakı.
- Qəmbərli, S. (2021). *Azərbaycan Dilinin Qərb Şivələri və Türk Dilinin Qars Şivələrinin Leksikası*. Bakı: Elm və təhsil.
- Məmmədli, M. (2019). *Azərbaycan Dialektologiyası*. Bakı: Zərdabi Nəşr MMC.
- Məmmədova, Q. (2004). *Nəsiminin Dili və Azərbaycan Şivələri*. Bakı: Elm və təhsil.
- Nəsimi İ. (2004). *Seçilmiş Əsərləri*. İki cildə. I cild. Bakı: Lider Nəşriyyat.
- Oğuznamə*. (2006). Tərtibçi: Samət Əlizadə, Bakı: Şərq-Qərb.
- Şirəliyev, M. (2008). *Azərbaycan Dialektologiyasının Əsasları*. Bakı: Şərq-Qərb.
- Tahirov, İ. (2004). *Dialekt Leksikasında Alınma Sözlər*. Bakı: Nurlan.
- Teymurlu, Z. (2020). *Azərbaycan Dilinin Dialekt Leksikası*. Bakı: BMU nəşri.
- Gaydarcı, G.A., Koltsa, E.K., Pokrovskaya L.A., Tukan B.P. Sorumlu Redaktör: Prof. Baskakov, N.A. (1991). *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*. (Rusçadan Aktaranlar: Prof. Dr. İsmail Kaynak, Prof.Dr. Mecit Doğru), Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Türkçe Sözlük*, 1, A-J. (1998). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Türkçe Sözlük*, 2, K-Z. (1998). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Tükmençe-Türkçe Sözlük*. (1995). (Hazırlayanlar: Talat Tekin, Mehmet Ölmez, Emine Ceylan, Zühal Ölmez, Süer Eker). Ankara.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.